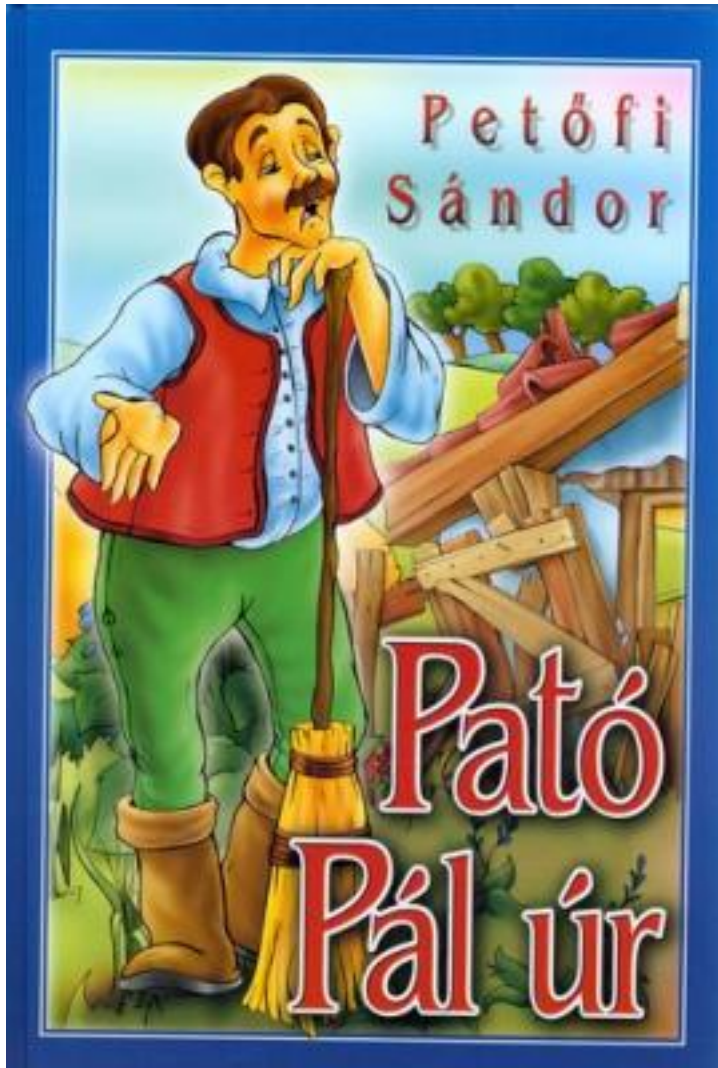

PETŐFI SÁNDOR

A TÁBLABÍRÓ

Előljáróbeszéd

Ah siralmas idő! oh elfajult világ!
Boldog mostan a vak, s jaj annak, aki lát,
Haj százszor jaj annak, mert csak azt láthatja,

Hogy küszöbön van már az ítélet napja.

A földön minden fölfordult fenekestül,
Lábra kap a gonosz és a jó elrestül,
Bizony pedig csoda, mert nem nő a hája,
Sőt oly sovány lett, hogy csörög a bordája.

Életem sok drága éjét virasztám át,
Az elmélkedésnek égetvén lámpáját:
Mi lehet az oka, hogy a világ pusztul,
Hogy hátunkra nyeretget kaptunk a gonosztul?

És egy éjszakának a dereka felé,
Midőn lelkem már az álom borát nyelé,
Feltűnt előttem a rettentő kisértet,
Melytől e világra jön a vég-ítélet.

Nem síri kisértet fejér lepedőben
Volt ez, mely lakozik kinn a temetőben;
Franciaország az ő laka, nem kriptá,
A neve pediglen: jakobinus-sipka.

Oh e sipka ördögkezektől van varrva,
Ez a piros sipka a bőségnek szarva,
Amelyből minden rossz csakúgy dűl szerteszét,
Hogy a jó lelkeknek elveheti esztét.

"Újítás" a jelszó e sátán zászlaján,
S még a dögvésznél is harapósabb talán;
Annyira vagyunk már, hogy ama régi jó
"Előljáróbeszéd" mostan csak "előszó".

De mit nekünk a nyelv, mit az irodalom!
Ez csak haszontalan cifra az asztalon;
Nagyobb az, hogy recseg az asztal lába is,
Bebujt az ördög a politikába is.

S hah szentségtörése a szentségtörésnek!
A táblabírák is oda esküvének,
Od' ahhoz az isten nélkül való néphez,
Amely újítást, mely haladást visz véghez.

Igen, már a táblabírák közt is vannak,
Akik parókájok porának rohannak,
Kik parókájokról a szent port lerázzák,
Mellyel a századok őket koronázzák.

Ah siralmas idő! oh elfajult világ!...
De hála istennek, maradt még legalább,
Maradt egy-kettő a táblabírák között,
Kikhez, te rossz szellem, nincsen semmi közöd.

A dicső férfiak! fölirom nevöket,
Kalapomba vetem, s aztán amelyiket
A szerencse ér, amely'ket kikapom,
Halhatatlanítani fogja harsány dalom...-

Felső-Kis-Kálnai és Szent-Demeteri
Fegyveres Tamás... hah, épen jól jöve ki!
Ő méltó dalomra! testi-lelki képe
Bátran odaillik Árpád idejébe.

1-ső §

Régi példabeszéd: "Nehéz minden kezdet",
De én csak most kezdem tapasztalni eztet;
Amidőn kezdeni kellene dalomat,
Tollnak rágásában gyakorlom magamat.

Kitaláltam végre!... hősöm vezetem be,
De hogy is nem jutott ez mindjárt eszembe?
Bevezetem hősöm... Kérem az urakat,
Emeljék meg, amint illik, kalapjokat.

Először is pedig leírva mi lenne,
Hogyha nem az, ami legfontosabb benne?
Szerencse, hogy írom, és hogy nem rajzolom,
Erre nagon kicsiny volna papirosom.

Fegyveres Tamás úr legfontosabb része
Az, mely arra van, hogy az ételt eméssze.
Ki látta a Gellérthegyet életébe'?
Ama hegy e hasnak miniatűr-képe.

Tiszteltgerjesztő, méltóságteljes has!
Csak azt ne adja az ég, hogy megapadhass,
Hova lenne akkor ama nagy tekintély,
Melyet gazdádnek oly fényesen szereztél?

Ritka szép látvány, ha a megyeházánál
Fegyveres Tamás úr szónokolni föláll,
Első tempója, hogy hasát ügyyel-bajjal
Föltálalja... csakúgy recseg a zöld asztal.

Különben arányos testalkata vagyon,
Mert hasához feje hozzáillik nagyon.
Egyik a másiknál nem rótabb s nem kisebb,
Csak az a különbség, hogy a fej üresebb.

S ezt a fizikából könnyű magyarázni:
A teher mindenkor alá szokott szállni,
S innen van - amit sok hinni vonakodik -
Hogy táblabíró úr mélyen gondolkodik.

Arca kellemdús arc, bár az orra kurta...
Tán mert az alkotmány árkát annyit túrta;
Hát ne is fitymáljuk ezt az orrot, melyet
Invalidussá ily nagy és szent dolog tett.

Valami rejtélyes van vonásaiban,
Nem tudhatni: mihez hasonlít legjobban?
Némelyek az tartják, hogy bivalybikához,
Mások, hogy hasonlít tengeri-kutyához.

Nincsen az igazság sem egy, sem más részen!
Én a természettant keresztülfürkészttem
Csupán csak e miatt s a legnagyobb gonddal,
S úgy találtam, hogy ő valóságos cethal.

Táblabíró úr hű gyermeke a földnek,
Lelke-teste rajta hűséggel ragad meg,
Egy van benne, mit az ég magához húza,
Ez egy: kackiásan kipödrött bajúsa.

S ezzel kész az arckép. Érzem, tökéletlen;
De van egy vigaszom ebb' a tekintetben:
Mit ecsetem roszul festett vagy felede,
Pótolja olvasóm kegyes képzelete.

Külsőképen immár táblabíró urat
Ismernők, most már csak a belseje marad,
S ez még nagyobb munka, ezt egy lélekzettel
Ugy kutya-futtában nem végezhetni el.

Lelkiismeretem föl vigyázó léssen,
Hogy dolgom valahogy el ne hevenyésszem,
S hogy ne legyek csalfa, hazug farizéus,
De igazat szóljak... segíts, uram Jézus!

2-dik §

Betyárok nélkül nem szűkölködik hazánk,
De a legszilajabb betyár a mi Tiszánk,
Rakoncátlan legény, nincsen semmi módja,
Merre kedve tartja, arra van az útja.

Fél óra a medre Felső-Kis-Kálnótul,
De ha eszébe jut, neki-nekilődul,
És a szegény falun olyanokat ölel,
Hogy a dereka is csak úgy ropog bele.

Ugy kell neked, hazám! mért nem tanítottad,
Iskolába mért nem járatad folyódat?
De hogyan járatnál folyót iskolába,
Mikor ez alig van fiaid számára?

S attól tartok, hazám, hogy majd fiaiddal
Azon módon jársz, mint Tisza folyamoddal;
Mint ez környékének, úgy esnek ők neked,
S ezt tőlök még csak rossz neven sem veheted. -

Tisza mellett Kálnó; azért jövünk rája,
Mert Fegyveres Tamás rezidenciája.
Genialis egy kis falu... amennyiben
Rajta a jó rendnek híre sincsen jelen.

Ugy állnak a házak, oly egyenes sorba',
Valamint a mezőn a legelő csorda,
Egyik nyugatra néz, a másik keletre,
Harmadik, negyedik, isten tudja, merre.

A parasztkunyhók a tehenek és borjak,
Köztök, mint ökrök, a közbirtokos urak...
Azaz csak házaik, engedelmet kérek,
Megbotlott a nyelvem; akarva nem sértek.

Se szere, se száma Kálnón az uraknak,
Itt a faluvégen Latóczyék laknak,
Tőszomszédságokban az öreg Gödördi,
Tovább Badallóék s a többi, s a többi.

Fegyveres Tamás úr háza a más végen
A tiszteletes-lak s templom közelében,
Homlokára írva: 1603...
Utána illenék: az ujítást várom.

Csakhogy persze szörnyen hasztalanul várja,

Mert Tamás úr ennek rettentő barátja,
Semhogy újítolag kezeit tenné rá,
Inkább tüstön-tőből azokat kívágná.

"Szentségtelen kezek sohase bántsanak,
Ti az idők által szentesített falak!"
Szól táblabíró ur lelkesedésébe',
Ha javítást súg a rossz szellem fülébe.

"S miért javítanám? azért, hogy repedez,
Hogy ingófélben van? semmit sem teszen ez!
Hiszem azt az egyet, hiszem én azt szentül,
Ha apámra nem dűlt, unokámra sem dül."

Négyszögű épület, majd egy hossza, széle,
Van elől középütt holmi tornác-féle;
Itt szuszog a háznak érdemes gazdája,
Ha a délutáni álom borul rája.

A tornác teteje torony, s óra rajta,
Mely az időt három oldalra mutatja:
Éjszak-, kelet- s délre; csak nyugat felé nem...
Rövid kis történet, tehát elbeszélem.

Az én táblabíróm és Latóczy Endre
Régi ellenségek, pörlekednek egyre,
S a boszút, ha kezök ügyére eshetik,
Egymás ellen teljes szívből elkövetik.

Latóczy Endrének nyugatra a háza,
S hogy ez az időnek járását ne lássa,
Tamás úr, követvén örökös boszúját,
Kivette nyugati óramutatóját. -

Jobbra a cselédház, az istállók balra,
Középütt egy almafa a nagy udvarba'.
Árva fa! ha egyszer gyümölcs téved rája,
Három következő esztendő megbánja. -

Ha belépsz a házba, szent borzalom száll rád:
Meglátod az ókort, hogyha még nem látád,
Réki karosszékek, régi almárjomok,
Az egyik roskadoz, a másik tántorog.

A vén bútoroknak talán a legvéne
Borbála kisasszony, Tamás úrnak nénje,

De van köztök új is, egy kis gyémánt láda:
A szép kis Piroska, Tamás úr leánya.

Az ebédlő terem egyszersmind képcsarnok,
Ott lóg fölakasztva a sok híres bajnok,
Akik a Fegyveres-családból erednek,
Kiket a törökök annyiszor kergettek.

S immáron ismervén a háznak mivoltát,
Kivül is belül is annak állapotját,
Nehezen hiszem, hogy ideje ne lenne
Elkezdeni végre, mi történik benne?

3-ik §

Kukorít a kakas hajnal hasadtára.
Ki teremne talpon, hogyha nem Borbála?
Borbála kisasszony, gazdaság tengelye,
Tővel-heggyel állna minden ő nélküle.

Talán amióta század ez a század,
Nem érte Borbálát még az a gyalázat,
Hogy a kamrában ne sürgött-forgott volna,
Midőn piros orrát a hajnal föltolta.

Istentelen nyelvek azt regélik ugyan:
A pálinkás-üveg a kamarába' van,
S ez az, ami őt oly jókor odavonja,
Koránsem a háznak, gazdaságnak gondja.

De mi nem hallgatunk minden szíre-szóra,
Rágalom malmára, pletyka darálóra;
Üssön le a mennykő a feje búbjára,
Ki előtt még hölgyek jó neve sem drága. -

Tehátlan tehát a kakasság kukorít,
Borbála kisasszony a kamrában virít,
A konyha számára ád ki főzeléket,
S ex tempore pofonvágja a cselédet.

Ugy kell neked, ugy kell, te kotnyeles Sára!
Nem volt elég, nézned az aszalt szilvára,
Bele is markoltál, de Borbála lesett,
Rajta is kapott... most dugd el a poflevest.

Fegyveres Tamás úr azonban még alszik,

Még pedig úgy, hogy a szomszédba is hallik;
Gyermekek hallják a hortyogást az utcán,
S azt hiszik: trombita... katonák jönnek tán.

De most megrázkodik, torka muzsikája
Elfúl, mintha kötél hurkolódnék rája,
Szemöldöki, mint két ellenséges medve,
Egymásnak rohannak, s megállnak meredve;

Fején a haj ezer zsindeleyszöggé válik,
Kiegyenesül mind az utolsó szálig,
Redő-árkak nyílnak homloka rónáján,
S képe tetemesül, orcáit fölfújván.

Hirtelen fölébred és az ágyán fölül,
Harag és iszonyat lángol szemeibül:
"Borzadalmas álom!" szuszogja, lihegi,
"Arcomat a hideg veríték verte ki.

Írnom kellett volna... írni erőtettem...
Lelkem most is dühöng, lelkem most is retteg.
Hah, ki föltaláltad az írást, gazember,
Hánykolódjék veled koporsód, mint tenger.

Alva sem hagy békét az átkozott írás!
Istennek hála, hogy csak álom volt s nem más."
Nem más? szegény ember! gondold meg csak jobban,
Hej, írnod kell még ma, írnod kell valóban.

Eszébe is jutott nem igen sokára,
Nyilalt az oldala, borsózott a háta,
Káprázott a szeme, izzadt az üstöke,
Kiszáradt gégéje, viszketett a feje.

Eszébe jutott, hogy van egy édes fia,
Akinek levelet kell még ma írnia,
S a dolog sürgetős, nincs mód halogatni,
Azért is fölfelé kezdett tápázkodni.

Fölkelt, felöltözött, bebújt ruhájába,
Mintha egy nagy bögőt dugnának tokjába,
Meg is reggelizett, két font húst bevága...
Éhgyomorra csak nem kaphat ily munkába.

Az almáriomnak tetejéről pedig
A toll s kalamáris előkeríttetik,

Kiszáradt belőle a tenta fenekig,
Annakokáért is borral föleresztik.

Most már teljességgel nincsen egyéb hátra,
Csak hogy Fegyveres úr álljon ki a gátra,
Irja meg levelét... de mi hagyjuk őt itt!
Kereszténytelenség nézni, mint vesződik.

Láttuk a vén tölgyet, nézzük meg lombját is,
Illendő megnéznünk a kis Piroskát is;
Hol találjuk őt fel karcsú derekával,
Mosolygó szemével, pajkos mosolyával?

Ne is menjünk tovább, csak a kert aljáig,
A kertnek legalsó sötét lugosáig,
Hiába keressük, ha ott meg nem lelnők,
Reggelenként a nap ottan üdvezli őt.

Ime, nem megmondtam? a lugas mélyében
Úl, mint a csalogány ül rejtett fészkében.
Mért rejtezik így el a világtól mindig,
S riad föl, ha szellők a lugost legyintik?

Megmondom, hogy miért?... aztán borzadjatok,
Mert iszonyúságos az, amit hallotok!
Oly fiatal leány, olyan szép rózsaszál,
S máris és mégis az ördöggel cimborál.

Ördöggel cimborál! apja is bevallja,
Gátolná is, hanem hiába gátolja;
Lel módot, hogy a jó öreget rászedje...
Áldoz a gonosznak... könyvet olvas egyre.

Itt, és leginkább a napnak kezdetével,
Itt táplálkozik ő a pokol főztével;
Keze, zsebe most is könyvekkel van teli...
A kárhozat magvát milyen mohón nyeli!

Olas, olvas, olvas, szeme fényes ablak,
Melyet egy égő ház lángi ragyogtatnak;
Ez már a pokolnak rálövelő lángja.
Sajnálatra méltó szegény kis leányka.

Azonban kinn a kert mögött ostor pattan,
(Tiszai rév felől jön el az út onnan,)
Ostorpattogásra, kocsi zörgésére

Fölugrott Piroska s a palánkhöz tére.

Bántotta őt a zaj, bántotta fölötte,
Mely ábrándjaiból őt felijesztette,
De a kíváncsiság szinte fölkelte benne,
Megnézni, hogy ki jön? ha ismerős jönne?

Több jött, mint ismerős; bátyja jött meg, bátyja,
Kitörő örömmel nevét elkiáltja:
"Dezső, Dezső lelkem!" s kinyitá a kertet,
S a kisajtón által az hugánál termett.

"Hogy vagy, édes húgom?" kérdezé a bátya,
"Egyre vig? szívedet a bú most se' bántja?
Arcod most is piros, szemed most is élénk,
Mint midőn búcsúszót és csókot cserélénk."

"Oh," felelt a lányka, "nekem semmi bajom!
Mindennapos vendég ugyan az unalom,
De ez az öregúr épen úgy utálja
A könyvet, mint apánk... fut, mihelyt meglátja.

Igaz, a könyvekkel csak titkon mulatok,
De a tiltott gyümölcs a legjobb, tudhatod.
Milyen gyönyör, hogyha fölnyitom könyvemet!
Mintha nyilni látnám fölöttem az eget.

Abból olvasom a világ tarkaságát,
S feledem falunknak bús egyformaságát,
S ahová magamnak elmenni nem szabad,
Legalább elküldöm oda vágyaimat.

Igy élek, de te, jó bátya, te hogyan vagy?
Szerelmed s bánatod még most is olyan nagy?
Ilyen váratlanul haza mi vezetett?
Szarka sem jelenté megérkezésetet."

"Mi vezetett haza? az ami elhajtott,"
Válaszola Dezső s kínosan sohajtott.
"Tudod, gyermek vagyok, dajkám a szerelem,
Ahogy neki tetszik, megyen és jön velem.

Néha elővettem férfiúságomat,
Hogy kiszabadítsam öléből magamat,
Akkor ő lett gyermek, zokogott előttem,
S újra elgyöngülék, s karjaiba dőltem.

De nem küzdök többé. Merre kedve tartja,
Vigyen... s először is vezetni fog karja
Az elhatározás erős sziklájához...
Azonban jer, hugom, menjünk most apánkhoz."

4-ik §

Táblabíró úr az ég segedelmével
Óriási dolgát ép akkor végzé el,
Amidőn az ajtón kopogtattak vala,
S kopogás után belépett Dezső fia.

"Ejnye, akasztani való rossz portéka,
Napjaim gyilkosa, életem hóhéra!"
Ilyen barátságos szavak hangozának
Nyájas üdvözetül ajkán az apának.

Dezső pedig örömkönnyekre nem fakadt,
Hallván ez édesen üdvözlő szavakat;
Bátor volt kérdeni, folyvást hűledezve:
E szép fogadtatást hogyan érdemelte?

"Hogyan érdemelted!" kiálta föl apja,
S kezéből a tollat dühösen eldobja,
"Nem tudott az ördög elébb hazahozni
Csak egy pár órával, vagy ott tartóztatni?"

Itt van, kész a levél, nincs egy betű híja,
És az ember ezt mind, mind hiába írja!
Kínos fáradságom nagy potyára történt;
Szabott fejemre a sors ily kemény törvényt.

Hogyha nem sajnálnám az útiköltséget,
Ebb' a nyomba' visszakergetnélek téged,
Olvasnád levelem ott Pest városába',
Nem írtam legyen azt ily szörnyen hiába.

Azt írtam: jőj haza; henyéltél eleget,
Illő, hogy ezentúl szolgálj a nemzetet.
Itt a tisztújítás, egy becses virágot
Terem neked e kert; szolgabíróságot."

Nem felelt egyebet erre Dezső, csak azt,
Hogy ő ezen kertből virágot nem szakaszt,
S a nemzetre nézve azt jegyzi meg, hogy ez
Amint eddig elvult nélküle, el is lesz.

"Hogyha vétek," ugymond, "a közügyi terhet
El nem fogadni, ha az ember rátermett,
Szinte az, sőt kettős vétek elvállalni,
Ha viselésére gyöngék a vállai.

Érzem gyöngeségem, azért ki sem lépek,
Foglalják el a tért markosabb legények,
Én majd benn maradok csendes hajlékomban
A nekem való, a rejtett nyugalomban."

"Kivel beszélsz, kölyök?" kurjantott reája
Az apa oly igen méltó haragjába',
"Kivel beszélsz, kölyök, s mióta feleded,
Hogy apádnak minden hangja parancs neked?

Ki sem lépsz? röpülni fogsz, ki az ablakon,
Hogyha vonakodol szót fogadni vakon;
Azt teszed, mit mondok én, a ház királya,
S tizenkét vármegye főtáblabírája!"

Dezsőben nem nyargal szilaj vér patakja,
De szelidségéből e beszéd kikapja,
S a fiúi érzés tusakodik benne:
Nem lenne-e jobb, ha szivéből kimenne?

Végre, amint illet, csak erőt vett magán,
S így kezdé szavait nagy hallgatás után:
"Jól van, apám, tehát legyen, mint kívánja,
Ki fogok lépni a nyilván piacára."

Táblabíró úrnak nyájasabb lett képe,
Béke angyalaként szállt e szó fülébe;
Hej pedig ha tudná fiának szándokát,
Csibének nézné őt s kitekerné nyakát.

Koltó és Pest, 1847. október-november